

TANZİMAT DÖNEMİ ŞİİRİ

Tanzimat Dönemi Şiirine Genel Bakış

- ✚ Türk şiiri 13. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar Doğu kaynaklarından beslenmiş, Divan şiiri denen köklü şiir geleneği içinde gelişmeye başlamış ve bu gelenek yüzyıllar boyu saltanatını sürdürmüştür.
- ✚ Şiirimiz, 19. yüzyıldan itibaren yavaş da olsa değişmeye başlamış; ama yüzyılların birikimi olan bir şiir geleneğinin birdenbire değişmesi mümkün olmamıştır.
- ✚ Şiirimizdeki asıl ve hızlı değişme 19. yüzyılın ikinci yarısında Tanzimat'la olmuştur. Bu devir bir değişme ve geçiş dönemidir. Toplum, bu dönemden itibaren yeni bir medeniyet dairesinin içine girmiştir. Doğu'ya has yaşam tarzından Batılı yaşam tarzına geçiş yapılmıştır.
- ✚ Bu medeniyet değişikliğine paralel olarak bireysel ve toplumsal hayatımız hızlı bir değişim süreci içerisine girmiş; şiirimiz de bu değişime ayak uydurmak zorunda kalmıştır.
- ✚ Tanzimat'a kadar Batı'dan tamamen ayrı bir düşünüş ve anlayış içinde gelişmiş olan Türk şiiri, Batı'nın yeni fikirlerini kısa zamanda kendine mal edememiştir. Onun için bu dönemde bile gazelciler, kasideciler yetişmiştir.
- ✚ Bu dönemde her sahada görülen Doğu-Batı uygarlığı çatışması şiirde de kendine yer edinmiş; bir yandan eski nazım şekilleri devam ederken, diğer yandan çeviri yoluyla da olsa Batı nazım şekilleri edebiyatımızda görülmeye başlamıştır.
- ✚ Buna mukabil, bu dönem şairleri eski nazım şekilleri ile yeni temalar işlemişlerdir. Kısaca bu dönem şiirinin formu eski biçim yeni öz şeklinde tabir edilebilir.

Birinci Dönem Tanzimat Şiiri (1860 – 1876)

- ✚ Tanzimat edebiyatının birinci dönemi 1860-1876 arasını kapsar.
- ✚ Bu dönemin en önemli şairleri Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal'dir.
- ✚ Hatta bu devreye Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal Mektebi de denir.
- ✚ Türk şiirinin yenileşmeye attığı ilk ciddi adımlar bu şairler sayesinde mümkün olmuştur.
- ✚ Bu sanatçıların (dolayısıyla bu dönemin) ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:
 - Sanat toplum içindir görüşünü benimseyip bu doğrultuda eser verdiler.
 - Dilde sadeleşmeyi, ölçüde heceyi savundular; ne var ki bunu tam olarak uygulayamadılar.
 - Fransız devrimci yazarlarından esinlenerek zulme, haksızlığa kalemleriyle savaş açtılar.
 - Divan edebiyatını eleştirdiler, Halk edebiyatını savundular; ancak bu düşüncelerini eserlerine yansıtamadılar.
 - Şiirde estetik güzelliği değil, içeriği ön plana çıkardılar.
 - Edebiyatı fikirlerini aktarmak için bir araç olarak kullandılar.
 - Önceki şiirimizde bulunmayan vatan, millet, hak, hukuk, hürriyet ve meşrutiyet gibi kavramları şiire taşıdılar.
 - Eski nazım şekilleri ile (gazel, kaside, terciibent, terakibent vs.) yeni kavram ve duyguları işlediler.
 - Edebiyatın yanında siyasetle de ilgilendiler.

İkinci Dönem Tanzimat Şiiri (1876 – 1896)

- ✚ Bu dönemin en önemli şairleri Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan ve Muallim Naci'dir.
- ✚ Tanzimat'ın ilk kuşağına nazaran daha bireysel temaları işlemiş, onlarda görülen aksiyoner ruhu kaybetmişlerdir.
- ✚ Bu sanatçıların (dolayısıyla bu dönemin) ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:
 - Sanatı sanat için yapmışlardır. Şiirlerinde toplumsal duyarlık görülmez.
 - Siyasi ortamlara ve devlet yönetimine pek karışmadılar.
 - Sosyal konulardan ziyade bireysel konuları işlediler.
 - Birinci dönem şairlerine göre daha ağır bir dil kullandılar.
 - Birinci kuşağın mücadeleci kişiliğine karşılık bu dönem sanatçıları biraz içe dönük ve uyumlu bir kişiliğe sahiptirler.
 - Hem şekil hem de içerik olarak öncekilere göre daha yeni bir şiir ortaya koydular.
 - Klasik, romantik ve realist edebiyat akımlarını Türk edebiyatına başarıyla yansıttılar. Bu konuda birinci kuşaktan daha başarılı oldular.
 - Bireysel ve yenilikçi sanat anlayışıyla ortaya çıkan Servetifünun edebiyatının oluşumuna zemin hazırladılar.

Namık Kemal (1840 – 1888)

- ✚ Hayatı:
 - Namık Kemal **21 Aralık 1840'ta** Tekirdağ'da doğdu. Babası Müneccimbaşı Mustafa Asım Bey, annesi Fatma Zehra Hanım'dır.
 - **Annesini pek küçük yaşta kaybettiği için**, çocukluğunu anne tarafından dedesi olan ve valilik görevlerinde bulunan Abdüllâtif Paşa'nın yanında geçirdi.
 - İlk öğrenimini İstanbul'da yaptıktan sonra, özel dersler almaya başladı. Dedesi ile birlikte, Kars ve Sofya'da bulundu. 1857'de, İstanbul'a döndü. Özel olarak tamamıyla klasik bir edebiyat öğrenimi görmüş olan Kemal'in yazdığı şiirlerin sayısı da bu sırada, oldukça kabarıktı.
 - Batı dünyasıyla henüz hiçbir teması olmadığı için eski edebiyatı devam ettirenlerin çevresine girdi ve **Leskofçalı Galip Bey**'le çok yakın bir dostluk kurdu. 1861'de, aynı şairin şefliğinde kurulmuş olan **Encümen-i Şuarâ** adlı özel bir şairler topluluğunda da yer aldı.
 - Aynı yıllarda **Tercüme Odası**'na girdi. Bu devlet dairesinde, Batı'yı tanıyan fen ve terakki hayranı kimseleri tanımak fırsatını buldu. Fransızca'yı da burada öğrendi.
 - Namık Kemal, bu hazırlıklardan sonra, **Batı fikirlerinin öncüsü olan Şinasi'yle tanıştı**. Şinasi'den ömrü boyunca benimsediği fikirler edindi ama bu aldığı fikir ve mantığı kendi mizacından geçirerek bir heyecan fırtınası haline soktu.
 - Bu tanışmadan sonra eski edebiyat çevresiyle ilgisini keserek **Tasvîr-i Efkâr**'da yazmaya başlayan Namık Kemal, asıl mücadele sahası olan gazeteciliğe ayak basmış oluyordu.
 - 1865'te Şinasi Paris'e gidince, gazeteyi tek başına çıkarmaya devam etti. **Şinasi Tasvir-i Efkâr-ı Kemal'e bırakınca**, gazetenin temkinli ve sakin havası birdenbire değişti. Hükümetin politikası aleyhine yazdığı yazılar gözden kaçmıyordu.
 - Nitekim bir süre sonra **Tasvir-i Efkâr kapatıldı** ve Namık Kemal, Erzurum Vali Muavinliğine tâyin oldu.
 - Aynı tarihte, Ali Suavi ve Ziya Paşa'nın da bulunduğu **Yeni Osmanlılar Cemiyeti**'nin kurucuları arasına da girdi. **Yazı ve eserlerinde ileri sürdükleri amaç**: Bir anayasa yapılmasını sağlamak, Millet Meclisini kurmak, kısacası Meşrutiyet idaresini getirmekti.

- 1867 Mayıs'ında Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa'nın desteğini de alarak arkadaşlarıyla Paris'e kaçtılar. Burada **Muhbir**, kısa süre sonra da Londra'ya geçerek, orada **Ziya Paşa ile birlikte Hürriyet gazetesini çıkardı (1868)** ve siyasî muhalefetine devam etti.
- 1870'de yeniden İstanbul'a döndü ve 1872'de **İbret** gazetesini çıkararak tekrar muhalefete başladı. Bu sırada iktidarda kötü bir sadrazam, Mahmut Nedim Paşa bulunuyordu. Bir süre sonra İbret kapatıldı ve Kemal, Gelibolu mutasarrıflığına yollandı.
- 1873'te ilk piyesi **Vatan yahut Silistre**'nin oynaması üzerine, Kıbrıs'ta Magosa kalesine hapsedildi. **Otuz sekiz ay süren bu kalebentlik hayatı, onun edebî çalışmalarının en verimli zamanıdır.**
- Diğer beş piyesiyle birlikte, ilk romanını (**İntibah**) ve bazı tenkit eserlerini de bu sırada yazdı. 1876'da V. Murat'ın tahta çıkması üzerine, serbest bırakılarak İstanbul'a döndü.
- II Abdülhamit'in ilk zamanlarında, Ziya Paşa ile birlikte, **Kanun-ı Esasî encümeninde** (ilk Türk Anayasa'sını hazırlayan komisyon) çalıştı. Fakat padişahın aleyhinde bulunduğu yolundaki bir ihbarla, tevkif ve muhakeme edildi. (1877).
- Beraat etti ise de İstanbul'da bırakılmayarak, aynı yıl, Midilli adasında önce ikamete memur ve sonra da oraya mutasarrıf tayin edildi. Rum ahalinin şikâyetleri üzerine Rodos'a (1884), oradan da Sakız'a (1887) nakledildi ve **2 Aralık 1888'de orada öldü.** Mezarı Bolayır'dadır.

Edebi hayatı:

- **Namık Kemal'in Şinasi ile tanışincaya kadar yazdığı şiirler**, klasik edebiyat kültürünün etkisiyle tamamen **Divan şiiri çerçevesindedir.** Encümen-i Şuara şairlerinin (Leskofçalı Galip, Hersekli Arif Hikmet, Şeyh Osman Şems) etkisinde kalan Kemal, eski şiirin inceliklerini bilen şair konumundadır.
- **Şinasi ile tanıştıktan sonra**, Divan şiirinin özelliklerinden sıyrılarak **Batı dünyasına yönelir.** Bu devre, onun sanatında ikinci devredir.
- **Sanatının bu ikinci devresinde düşünce bakımından batılı, içerik bakımından sosyal şiirler yazar.**
- **Şekil bakımından eski, muhteva bakımından yenidir.** Gazel, kaside ve musammat gibi eski nazım şekillerini kullansa da bunların şekil özelliklerini birebir yansıtmaz.
- Şiirlerinde müstakil beyit, yani **parça anlayışını terk eden Kemal, bütüne yönelir.**
- Mazmundan uzaklaşır; berrak, akıcı, tabîî ve hâkimane bir anlatıma ulaşır.
- Yahya Kemal'in deyişiyle o bir **"meydan adamı"**dir. **Sanatçı olmaktan çok bir hareket adamı** olduğu rahatlıkla söylenebilir.
- **Yurtseverlik, hürriyet, meşrutiyet, bağımsızlık, Osmanlılık ve İslâmcılık** kavramlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu kavramları şiirlerinde bayraklaştırır.
- **Namık Kemal, edebiyatı, toplumu uyandırmak, kitlelere hitap etmek için bir araç olarak görür.** Gazeteciliğe ve tiyatroya bu nedenle önem verir.
- Düşünce bakımından gelişmesinde **Fransızca'yı öğrenmiş olması, Şinasi ile tanışması ve Avrupa'yı görmüş olması etkili olur.**
- Vatan, millet, hürriyet ve istiklâl kavramlarını şiirimizde ilk kez kullanan şairdir. Bu nedenle kendisine **VATAN ŞAİRİ** de denir.
- **Eski edebiyata en çok hücum eden, yeni edebiyatı en çok savunan şairlerdendir.**
- Dilde sadeleşmeden yana olsa da bu konuda da ikilem içerisindedir. **Sade bir dil ve üslupla yazdığı tiyatroları dışında, diğer eserlerinde sanatlı bir üslup göze çarpar.**
- Şiirde olduğu kadar nesirde de kuvvetli bir üslupçudur. **Türk nesrini gür sesi ve kuvvetli nefesiyle diriltir ve kuruluktan kurtarır.**
- **Hem şekil hem de muhteva olarak kendini yenilediği devre, onun üçüncü devresidir.** Bu devrede edebiyatımıza yeni ve geniş bir vatan anlayışı girer.

- Ahmet Mithat'tan sonra devrin önde gelen romancısıdır. İki romanından ilki **İntibah, edebiyatımızın ilk edebî romanı** olur. İkincisi **Cezmi ise edebiyatımızın ilk tarihî romanı** unvanını elde eder.
- Yazdıkları realiteye dayansa da mizacı ve etkilendiği yazarlar itibarıyla **romantizm etkisi altındadır**.
- Tiyatroyu bir eğlence olarak görür; ancak ona göre tiyatro halkı eğitmek için **“faydalı bir eğlence”**dir.

Eserleri:

- Divan (Şiir)
- Vatan yahut Silistre (Tiyatro)
- Âkif Bey (Tiyatro)
- Zavallı Çocuk (Tiyatro)
- Gülnihal (Tiyatro)
- Celâlettin Harzemşah (Tiyatro)
- Kara Bela (Tiyatro)
- İntibah (Roman)
- Cezmi (Roman)
- Tahrib-i Harabat (Tenkit)
- Takib (Tenkit)
- Renan Müdafaanamesi (Düzyazı)